
COMMUNICATIO

Problematica identitară în literatura din Basarabia

Cerc. dr. Irina Dercaci

Universitatea de Vest, Timișoara

irinadercaci@yahoo.com

Abstract: The identity of Basarabia is a controversial issue of historical and political reasons. Attempts to create a Moldovan identity emphasizing on the Russophile, it has induced the false idea of the cultural and ethnic distinctness in relation to the Romanian identity. In the battle of identity before and after the collapse of the Soviet Union, there were engaged intellectuals of different generations and political or even aesthetic options. Finally, the new identity of Basarabia is considered a component of the Romanian identity, focusing on the some regional side.

Keywords: other, identity center, difference, periphery, representation, synchronization

1. Literatura, interfață a imaginilor identitare

Literatura funcționează ca interfață a imaginilor și autoreprezentărilor identitare, astfel încât, pentru literatura din Basarabia, interpretările trebuie să includă și să asigure relaționările cu contextul. Condiția post-colonială (după experiența apartenenței la Imperiul Țarist) și postbelică (perioadă în care se produce colonizarea prin sovietizare), iar ulterior postsovietică, influențează configurația formulelor identitare, rețelele sociale, respectiv poziționările intelectualilor în câmpul literar și în câmpul puterii.

Dincolo de obsesiile identitare transformate în miză a literaturii specifice spațiului cultural din Basarabia, problematizările ambivalențelor identitare și a efectelor acestora, sunt mai puțin frecvente, fiind reflectate mai degrabă prin surprinderea imaginii identitare ambigui, problematice, cadrul identitar fiind unul instabil, care expune, din cauza prezenței alterității.

Discursurile literare reflectă modul de concepere, configurare și problematizare a identităților, astfel încât interpretarea lor relevă în ce măsură identitatea este percepută în acest spațiu ca un construct cultural, și respectiv în ce măsură

intelectualii înțeleg formularea identităților ca operațiune, demers ce implică deopotrivă și o dimensiune ideologică.

Problematizarea identităților expuse la nivelul literaturii implică evaluarea palierului social, cultural și politic, precum și a rolului elitelor, a evoluției și comportamentului lor, a modelelor revendicate de acestea. Identitatea ca fenomen culturologic – a cărei configurație este determinată de situații, evoluții istorice –, construct contextual, nu poate fi stabilită decât în diacronie și implică accentuarea diferențelor.

Obsesiile identitare sunt transformate în miza literaturii din Basarabia. Discursurile literare formulate în acest spațiu cultural, a cărui marcă inconfundabilă este multipla marginalizare, reflectă complexele de inferioritate datorate acestei marginalizări, reacțiile intelectualilor la fracturile determinate de politic, prezintă simptomele alienării provocate de deteritorializările repetate. Respectiv frecvența discursului identitar în economia literaturii acestui spațiu, redefinirile și reargumentările legăturilor cu Centrul identitar pot fi interpretate ca tentative de reteritorializare.

Argumentăm funcționalitatea perspectivei abordării problematicei identitare reflectate în literatura din Basarabia invocând legitimitatea considerării modelelor societale la nivelul literaturii, expusă și demonstrată de Virgil Nemoianu: „În științele sociale și în cele ale naturii, conceptul de «model» este folosit ca mediator între abstracțiunea gândirii și «confuzia» realității. În mod similar, un model *societal* în literatură este capabil să medieze atât între realitatea socială și idealul umanist (...), cât și între realitatea literară și cea proiectată filozofic. Cel de-al doilea tip de mediere este posibil tocmai datorită acestui model ce poate căpăta accepția de obiect estetic, devenit imagine a lumii sau de «topos extins» (*extended topos*), deși ambele definiții sunt restrictive.

Minima realitate a modelului societal se concentrează în principal, la nivelul teoretic al existenței. S-ar putea chiar pretinde că nu e mai puțin «real» decât o axiomă, un sistem filozofic sau un model fizic...” (Nemoianu, 2003, p. 21-22) În acest sens, formulele identitare reflectate în literatura lui Vladimir Beșleagă ar putea fi valorizate ca modele societale, ca „topos extins”, cu atât mai mult cu cât configurația identităților este direct legată și dependentă de spațiul în care se proiectează, iar apartenența la teritoriu este unul din criteriile care îi asigură legitimitatea.

2. Identitatea - definiții și problematizări

Definirea conceptului de identitate implică invocarea aspectelor culturale, istorice, cu care se identifică un popor.

Autoevaluarea, autodefinirea identitară, modul de înțelegere a particularităților, modul de problematizare a poziționărilor, respectiv inerția și pasivitatea (asumate în autoreprezentări) reflectă indeterminarea specifică proiecțiilor identitare din Basarabia. Fluctuația conceptuală denotă probleme la nivelul înțelegerii, definirii identității în acest spațiu.

Definirea identitară presupune valorizarea apartenenței la o cultură, la o ideologie și reflectă permisivitatea conceptului de identitate: modul în care sunt interpretate interferențele, interacțiunile - schimburi de valori.

În Basarabia nu este asumată varianta dinamicii identitare. Apartenența la un grup, etnie, cultură - determină viziunile și tipul de raportare la alteritate. Deși se produc interferențe, structurile etnice variază, formulările identitare nu sunt adaptate, ajustate. Identitatea este evocată ca o categorie fixă.

Imaginile asociate conceptului de identitate (atributele și câmpul semantic al identităților), mai ales în cazul unui spațiu marcat de indeterminări, confuzii, cum este Basarabia, sunt distincte, variază în funcție de contextul geopolitic. Problematizarea acestor imagini implică identificarea motivațiilor configurației acestora și a impactului pe care îl au asupra comportamentului identitar (contactele viciate și respectiv autenticitatea problematică), reprezentările fiind mediate de imagini construite contextual. Pentru Basarabia sunt valide perspectivele care prezintă identități succesive, fluctuante.

Dincolo de potențialul și nucleul identitar, asigurat de tradiție, identitatea este expusă la simbioze sau aculturație, se adaptează prin conservarea constantelor identitare.

În Basarabia, identitatea este percepută ca și construct fictiv, depinde mereu de narațiunile legitimatoare, care însă variază în funcție de context: sunt reformulate, reconstruite, prin raportare la alteritate. Întrucât memoria colectivă funcționează fragmentat, sunt operate decupaje ale unor reprezentări identitare din trecut - valabile circumstanțial, dar care nu sunt fixe într-un spațiu de graniță -, iar de aici derivă dificultatea recunoașterii în reprezentările oferite.

3. Fenomenul identitar în Basarabia. Particularități

Problema identităților este general valabilă în Estul Europei, dar în acest cadru zonal, este mai intens problematizată, din cauza circumstanțelor geopolitice particulare, astfel încât revendicarea identităților este tratată ca fenomen existențial. Consevarea habitatului identitar tradițional devine o valoare cu atât mai frecvent invocată în Basarabia, (și Transnistria) spațiu de graniță, unde se produce suprapunerea identităților. Astfel, căutarea reperelor identitare devine o constantă în această regiune. Resemantizările identitare, interogarea permanentă a apartenențelor denotă insuficiența reprezentărilor identitare.

Identitatea în Basarabia nu mai poate fi creionată doar prin reluarea unor criterii valabile pentru contexte (ideologice, culturale, sociale) distincte. În Basarabia, identitatea capătă conotații speciale - o dimensiune existențială: este invocată în contexte în care se conturează conflictualitatea dintre ambivalențele și apartenența unică. Deși construirea argumentelor identitare se face prin invocarea unui set de valori comune, determinările geopolitice nu pot fi eliminate din ecuație. Dincolo de calitatea transculturală, ierarhiile aici sunt actualizabile contextual.

Respectiv în Basarabia intelectualii, inclusiv Beșleagă, în majoritatea proiecțiilor literare și publicistice abordează fenomenul identitar.

Identitatea, construită prin diferență, este mai puțin funcțională în măsura în care trăsăturile identitare sunt ele însele date de polivalențele structurale, pe care le presupune experiența istorică a acestui spațiu de graniță. Legăturile, asemănările - soliditatea sau calitatea acestora - depind de tipul de apartenențe revendicate, care de cele mai multe ori sunt multiple.

Relaționările în cadrul spațiilor neomogene care stau la baza construcției identitare sunt marcate de discontinuități, dar discursul identitar este formulat după o logică a uniformizării. Identitatea în Basarabia devine un termen *tare* - puternic conotat ideologic; formulele identitare sunt fundamentate pe caracteristici și apartenențe fixe. Dimensiunea istorică este actualizată pentru a accentua conservarea trăsăturilor identitare fixe, care sunt valorizate în mod programatic, în contextul multitudinii de întâlniri, amestecuri, influențe ale alterităților la care a fost expusă. Plasarea în proximitatea unei alterități cu veleități imperialiste, determină un comportament identitar problematic, articularea unor discursuri defensive, orientate spre legitimarea separării. În această regiune identitatea, nu poate fi concepută, descrisă,

narată în afara unei situații, poziționări care implică o ideologizare. Ea este conceptualizată pornind de la actualizarea dimensiunii istorice, geopolitice.

Respectiv, în perioada postbelică identitatea este înțeleasă doar ca identitate etno-culturală (etnicitatea este suprapusă asupra apartenenței culturale). Valorizarea excesivă a etnicității în formulele identitare este explicabilă prin persistența unui raport de putere majoritate-minoritate cu variații contextuale.

4. Criza reprezentărilor (autoreprezentărilor) identitare în Basarabia

Criza și complexe identitare care se manifestă în Basarabia și sunt reflectate la nivelul discursurilor formulate în acest spațiu au la bază problemele de autoreprezentare, alimentate de falsele poziționări prin preluarea perspectivelor, unghiului de focalizare ale Celuilalt, dar și problemele de poziționare în raport cu alteritățile - ale căror reprezentări sunt problematice, cu atât mai mult atunci când sunt conotate politic.

Lipsa unui profil identitar autentic, identitățile fiind conturate doar prin raportare la o anumită ideologie, printr-o situație în raport cu realitățile politice ideologice, sau pentru a accentua distincțiile față de alteritate, denotă o insuficiență a tradițiilor, a reperelor legitimize, dar și a abordărilor, care fac problematice reprezentările.

Problemele identitare ale acestei zone persistă și după dizolvarea imperiului sovietic: inclusiv lipsa identității sovietice funcționează frustrant prin efectele confuziei identitare, modificarea reprezentărilor la nivelul mentalului colectiv. Imposibilitatea suprapunerii, recunoașterii reprezentărilor întrețin tensiunile identitare, intensificate de conotațiile ideologice care derivă din nevoia conservării și expunerii diferențelor.

Funcționalitatea reprezentărilor în spațiile neomogene devine mai problematică în măsura în care identitatea este folosită contextual, pentru a stabili ierarhii.

Problematica reprezentării (la nivelul discursurilor) este accentuată de negarea polivalențelor: modul conflictual de revendicare a apartenențelor este determinat de tipologia și orientarea dominatoare a culturii ruse, contactul cu care provoacă reacții de contestare și determină formulări și reformulări identitare care focalizează în principal diferențele.

Crizele identitare latente, reflectate în discursuri, denotă acumularea unor tensiuni într-un context multiethnic, a cărui realitate nu este expusă în mod tranșant.

Nu căutarea programatică a particularismelor este cea care trădează inadecvarea formulelor identitare lansate, ci inadvertențele reprezentărilor identitare, care deși funcționează contextual, nu răspund necesităților unui spațiu neomogen, și nu asigură, nu satisfac nevoia de reprezentare. În contextul geopolitic postsovietic, din cauza persistenței riscului federalizării, miza discursurilor identitare (care au accente radicale) în Basarabia devine legitimarea identității naționale, astfel încât asumarea diversității acestui spațiu este fie evitată, fie tratată politizat.

Expunerea la contactele cu alte culturi este imposibil de evitat într-un spațiu neunitar, într-o regiune de graniță în care coabitează etnii, astfel încât imunitatea identitară nu poate fi asigurată, iar discursul identitar nu poate fi autentic dacă, nu admite inflexiunile pe care le presupune în mod invariabil asumarea diversității.

5. Perspectiva istorică asupra reprezentărilor identitare în literatură

Dependența literaturii de fenomenele socio-politice, interacțiunea și influența ideologiilor, a mediului, contextul socio-cultural influențează orientările axiologice, valorile colectivităților. Din perspectiva istorică, acest lucru devine mai vizibil. Este relevantă din acest punct de vedere comparația dintre perioada interbelică și postbelică în ceea ce privește maniera de interpretare și receptare a valorilor identitare și a valorilor alterității. Retrospecția acestora permite o evaluare a dependenței de contextul politic.

Decalajul existent în Basarabia față de celelalte regiuni românești și în ceea ce privește asimilarea modernității, din motive istorice obiective, reiterate în discursul legitimator al atitudinilor revindicative, este actualizat în proiecțiile discursive ale intelectualilor de aici. Crearea națiunii, modernizarea - sunt procese nefinalizate în Basarabia – regiune a cărei statut de stat independent a fost construit artificial.

Perspectiva istorică este în măsură să explice și modul diferit de reflectare a multiculturalității regiunilor culturale românești, inclusiv la nivelul conținuturilor textelor literare (în Basarabia reflectarea diversităților fiind bruiată de refuzul și demonizarea alterității).

Reprezentările identitare din perioada interbelică nu pot fi suprapuse perfect peste realitățile specifice sfârșitului secolului al XX-lea, respectiv reluarea discursului identitar românesc specific Centrului în perioada interbelică, bazat pe identitatea etno-națională (conform ideologiei romantice) nu răspunde necesității formulărilor identitare din perioada sovietică și respectiv post-sovietică, când se produce sporirea

accentelor, dimensiunii multiculturale. Insuficiența reperelor identitare generează dileme, pe care Beșleagă le rezolvă prin apelul la memorie, la istoria recentă.

În Basarabia contemporană simptomele pierderii identității rămân aceleași ca la începutul secolului al XX-lea, în măsura în care se produce conversiunea diferențelor, particularităților în specificitate, accentuarea elementelor locale. Lipsa de coerență a eforturilor de reformulare a identităților este explicabilă obiectiv, istoric, politic. În Basarabia este nevoie de ancorarea într-o tradiție care să permită refacerea continuității din cauza hiatului la nivelul identităților revendicate produs în 1945.

6. Identități asumate de elitele din Basarabia

Modul în care intelectualii din Basarabia definesc sau problematizează identitățile variază în funcție de criteriile și ierarhizările care funcționează în cadrul unor paradigme distincte (pe care aceștia le asumă).

Abordările unilaterale, uneori mai greu descifrabile ca *intentio auctoris*, au fost însoțite de reprezentări difuze ale identităților naționale, culturale, etnice, confesionale etc., prin revocarea imaginilor identitare decupate din contexte istorice distincte, precum și transpunerea nostalgiei originilor pure exprimată uneori explicit (prin invocarea descendenței daco-romane ca reper identitar).

Asumându-și rolul la nivelul societății, intelectualii își argumentează poziționările în raport cu câmpul puterii, problematizează opțiunile identitare, revendică și legitimează tipuri de identități distincte.

Putem astfel prezenta câteva constatări: preocuparea general-valabilă la nivelul elitelor din Basarabia pentru formulele identitare nu asigură însă și un consens în ceea ce privește modul în care intelectualii construiesc discursurile, se raportează la repere, sau concep, prin prisma ideologiilor a argumentelor invocate, tipurile de identități și posibilele suprapuneri ale acestora.

În peisajul cultural din Basarabia, deosebirile pot fi făcute pornind de la tipul de naționalism care este revendicat de intelectuali: generația tradiționaliștilor care afișează un naționalism romantic, marcat de nostalgia purității originilor, și respectiv generația moderniștilor, - de facto, generația mai tânără a post-moderniștilor -, care revendică un naționalism de tip liberal, complementar europeismului, și se

sincronizează din punct de vedere cultural cu curente și tendințe, experimentele promovate în întreg spațiul cultural românesc.

Imaginea opțiunilor ideologice ale intelectualilor din Basarabia, reflectată la nivelul discursurilor identitare este neuniformă. Atitudinea tradiționaliștilor ar putea fi circumscrisă unui curent conservator, prin problematizarea constantă a identităților naționale, frecvența invocării istoriei naționale, a tradiției și a apartenenței la o națiune definită etnic, fiind frecvent catalogată ca fiind „semănătoristă”, „pășunistă”. Abordată intens și la nivelul discursurilor intelectualilor tineri din Basarabia, problematica identităților și apartenențelor este convertită, se transformă, în discursurile asociate postmodernității, în problematica reprezentării, autoreprezentării.

În cazul lui Vladimir Beșleagă, naționalismul capătă accente etice. Deși respinge reprezentările identitare mitizante, romantice, în discursul său identitar pot fi identificate valențe asociate filozofiei și ideologiei romantice, prin valorizarea elementelor, simbolurilor identitare definite etnic (din rațiuni de conservare a identității, a purității neamului), precum și datorită opțiunilor de excludere a alterității, exprimate tranșant la nivelul discursului politic pe care îl construiește în publicistică.

Fiind incomplet asimilate ideologiile asociate identităților revendicate, se produce o hibridare: atât la nivel individual, cât și colectiv, apartenențele sunt asumate în virtutea circumstanțelor. Rețeaua apartenențelor configurează identități cu limite, margini difuze, (concentrice însă) și tipuri de comportament identitar variate, în funcție de mediul social și de apartenența ideologică (intelectualii asumă identitatea culturală românească, marea masă asumă identitatea teritorială: moldovean, transnistrean, etc.). În Basarabia, la nivel superficial, identitatea este stabilită în funcție de limba vorbită. În ceea ce privește dilemele identitare, acestea sunt problematizate de intelectuali, implică abordări la nivel conceptual, se manifesta la nivelul atitudinilor, comportamentului identitar.

În discursurile identitare post-sovietice ale intelectualilor din Basarabia se produc confuziile revendicării unor imagini identitare care fac parte din straturi de civilizație diferită: în discursurile intelectualilor tradiționaliști de aici sunt frecventate expresiile care legitimează ipostazele și calitățile identitare de „urmași ai lui Decebal și Traian”.

Intelectualii din Basarabia creează reprezentări identitare distincte – situate la nivel ideologic între naționalism, comunism și postmodernism (multiculturalism) -, care nu se substituie, dar coexistă ca variante identitare.

În perioada postbelică, în Basarabia, perspectivele asupra identităților sunt proiectate de pe poziția unui prezent problematic sub aspect ideologic, fiind condiționate contextual, astfel încât atât la nivelul discursurilor politice, cât și literare, formulate de intelectualii acestei regiuni, nu se produce o prezentificare a identității, ci doar exprimarea opțiunii pentru o formulă identitară.

7. Discursuri identitare în Basarabia

Discursurile intelectualilor din Basarabia, indiferent de generația din care fac parte, indiferent de problematica politică sau literară pe care își propun să o abordeze, iau, în mod invariabil, forma unor structuri argumentative ale identităților, care implică, într-o formula mai mult sau mai puțin explicită, dezavuarea heterogenităților.

Astfel, se impune raportarea discursurilor identitare, literare și politice ale acestei zone la contextul în care au fost elaborate, cercetând modul în care au fost adaptate strategiile discursive pentru problematizarea identitară în contextul politic sovietic și post-sovietic, pentru re-formularea identităților într-un spațiu colonial și respectiv post-colonial.

Simultaneitatea reprezentărilor distincte, raportarea la mai multe paradigme culturale alimentează indeterminările identitare în Basarabia, și sunt identificabile la nivelul discursurilor identitare formulate de elite.

Spațiul socio-cultural basarabean este marcat de discursuri identitare diverse și din perspectiva gradului de asimilare a paradigmei modernității. Articulare discursului identitar tradiționalist în Basarabia este marcat de stereotipii și atitudini protocroniste, efecte ale colonizării culturale prin sovietizare, care a blocat evoluția formulelor culturale, astfel încât nu a fost depășită fața de pre-modernitate - acesta fiind motivul pentru care unii intelectuali nu reușesc să depășească formulele conservatoriste, protocroniste.

Inclusiv în contextul post-sovietic actual, constatăm coexistența unor formule, concepte culturale, politice, ideologice asociate postmodernității cu atitudinile protocroniste, ambele funcționând ca alternativă (în acest context) la discursul comunist, oficial, stereotipizat al puterii.

Discursul postmodern al intelectualilor tineri (generația optzecistă) (sincronizat cu cel al intelectualilor occidentali), reflectă asumarea rolului de intelectuali angajați și responsabili pentru constituirea unei societăți civile în care să fie adoptate valori comunitare, sociale. Acești intelectuali revendică o paradigmă distinctă (respectiv reperele identitare sunt altfel reconstituite) și aduc argumente pentru o nouă înțelegere, interpretare și configurare a identităților și pentru funcționarea lor distinctă, adaptată la realitățile societății post-moderne. Un intelectual reprezentativ pentru această generație este Vitalie Ciobanu, care formulează un discurs de tip liberal și care explică vulnerabilitățile atitudinilor și discursului tradiționalist. El problematizează „frica de diferență”, (Ciobanu, 1999) atitudinea patologică de frică, fobiile pe care le dezvoltă intelectualii tradiționaliști față de tot ce este străin, punând-o în legătură cu insuficiența reperelor identitare invocate de acestea, cu absența unei reprezentări identitare funcționale.

În contextul pseudo-schimbărilor politice - revenirea comunismului în Basarabia - discursului tradiționalist, respectiv imaginarul politic nu a suportat mutații prea mari și reflectă predilecția pentru utopie, mai accentuată în această regiune de graniță. În acest context amintim vocația antiutopică pe care o afișează Beșleagă (care se detașează de discursurile mistificatoare și edulcorante ale colegilor săi de generație) în formularea prezentarea topos-urilor identitare, ca locuri ale memoriei.

Discursurile intelectualilor din Basarabia se configurează distinct, fie sunt marcate de obsesiile determinării identităților (prin evocarea „specificului” național și regional propriu pre-modernității), fie pledează pentru adecvarea discursului identitar la realitățile postmoderne, ceea ce presupune nuanțări ale discursului identitar (schimbarea perspectivei, adaptarea la postmodernitate, globalizare, multiculturalism, raportarea la cultura universală, precum și resemantizări, reconceptualizări. Este vorba de „discursuri paralele”, a căror incompatibilitate cu discursurile tradiționaliste mistificatoare este problematizată și explicată de Valentina Tăzlăuanu.(2005)

În perioada postbelică, în Basarabia, cultura este absorbită, subordonată dimensiunii etnicității. Între cultural și etnic se stabilesc raporturi speciale în discursul identitar în tot spațiul cultural românesc, iar în Basarabia, după 1989, se adaugă conotații contextuale, politice, iar apartenența etnică este valorizată mult mai puternic. Intelectualii din Basarabia sunt dominați de viziunea istoricistă a identității - atât a identității naționale, cât și a celei culturale, pentru legitimarea cărora invocă argumentul etnicității, limbii etc.

Naționalismul în Basarabia, deși dozat diferit și în formule distincte, este reflectat în discursurile literare ale tuturor intelectualilor de aici, ca poziționare legitimă în această regiune culturală românească, în care inteligența simte nevoia unei delimitări, a unei individualizări în cadrul spațiului post-sovietic (după experiența impunerii politicilor de uniformizare, resimțite ca fiind discriminatorii în măsura în care au determinat marginalizarea acestui spațiu.

În ecuația interpretării identităților (culturale și naționale) este necesară admiterea dinamicii, a evoluției formulelor.

Pentru înțelegerea funcționării mecanismului de articulare a formulelor identitare este importantă contextualizarea, precum și definirea tipului de relație dintre literatură și politic, întrucât discursurile, imaginile identitare conțin mărci ce comportă conotații politice, ideologice.

Reactivitatea devenită organică acestui spațiu, explică ocurența și tipologia tipurilor de discurs identitar formulat în Basarabia, unde orice inadvertență în raport cu tradiția autohtonă este taxată.

Mentalitatea conservatoare este menținută datorită efectelor compensatorii, stereotipiile care însoțesc deopotrivă discursurile și mentalitatea au în acest spațiu o aură de infailibilitate, perspectivele care admit fluidizarea discursurilor fiind respinse.

Confuziile și deformările imaginilor identitare sunt însoțite în această zonă de excesele naționaliste, care au la bază criterii identitare problematice. Ion Bogdan Lefter explică ponderea „instinctelor naționaliste”, respectiv excesele discursurilor identitare din Estul Europei, dar și Vestul și Centrul Asiei, care se produc din cauza „împrejurărilor agitate ale dizolvării sistemului comunist”. (Lefter, 2004, p. 39) Cercetătorul identifică trei surse care alimentează puseurile naționaliste: „După părerea mea, diversiunea naționalistă actuală se consumă într-un spațiu delimitat de trei «fronturi» ideologice: tradiția autohtonă a problemei, «filosofia» acelei părți a elitei intelectuale ciontemporane și premisele artificiale create în perioada comunistă.” (ibid., p. 40)

Amestecul diferitor straturi temporale pentru argumentarea apartenențelor, identităților într-un registru specific societăților monoculturale este mai puțin operabil pentru spațiul socio-cultural identitar al zonelor de graniță și alimentează criza identitară.

Dinamica identitară nu este surprinsă la nivelul discursurilor formulate în Basarabia, (calitatea de proces, de fenomen în schimbare a identității este neglijată, deși

interferențele, contactele inter-etnice, culturale, nu s-au produs fără consecințe, efecte asupra configurației reprezentărilor. Modul de definire a identității este cu atât mai problematic cu cât se stabilește în funcție de apartenențe etnice, naționale, care ele însele sunt problematice.

Discursurile identitare care exprimă, problematizează identitatea pornind de la exagerarea, accentuarea diferențelor între grupurile lingvistice, expunerea lor ostentativă, programatică, nu pot fi sustrate unor conotații ideologice.

Nevoia de identificare, înțelegere și asumare a poziției, a reprezentărilor identitare este mai greu de rezolvat din cauza indeterminărilor care persistă din cauza apartenențelor multiple, a realităților multiculturale.

Discursurile identitare din Basarabia conțin invocarea proximității problematice a alterității, a riscurilor asimilării prin denunțarea veleităților expansive, imperialiste ale alterității.

Nevoia de autenticitate nu este satisfăcută din cauza insuficienței recunoașterii polivalențelor culturale, care implică asumarea tuturor contextelor geopolitice care au marcat configurația identității, a influențelor care s-au manifestat în diacronie.

Identitatea de cele mai multe ori este problematizată retrospectiv. În discursuri, prezentificarea este relativizată, prezentul este adus în discurs după ce este definită identitatea, și sunt problematizate neconcordanțele realităților cultural-politice cu definițiile identitare - care sunt în mod legitim revendicate prin tradiție, iar discursul devine revindicativ și anunță prezența politicului. În discursurile formulate în perioada post-sovietică, identitatea prospectivă este invocată doar în măsura în care este argumentată necesitatea dialogului cu Vestul (și asumării identității europene), sau sunt „denunțate” riscurile de asimilare la care este expusă identitatea – înțeleasă ca dat fix.

Unitatea identității culturale a unui spațiu - valabilă în modernitate – este mai greu de aplicat în cadrul condițiilor postmoderne, mai ales în cazul unui spațiu de graniță. Reluarea discursului identitar radical este mai puțin eficientă pentru contextul post-sovietic.

Intellectualii din Basarabia invocă persistența riscurilor în lipsa unei reprezentări și a unor criterii identitare coerente legitimate ca atare.

Deși angajarea în construirea reprezentărilor implică o dimensiunea etică, valorile comunitare sunt excluse din discursul cultural și identitar postbelic, solidaritatea și

valorile alterităților sunt refuzate, din cauza asocierilor (ideologizante) care funcționează negativ, din cauza actualizărilor unor sensuri, imagini, reprezentări problematice la nivelul imaginarului, mentalului colectiv, a memoriei colective. Pluralismul este exclus, denunțat, refuzat din cauza lipsei modelelor integratoare consacrate la nivelul paradigmei în cadrul căreia se structurează discursurile. În Basarabia postbelică nu sunt asumate valențele colective ale valorilor, deoarece acestea nu sunt definite, interpretate în afara unui grup lingvistic. Potențialul conflictual al discursurilor identitare este mai ridicat la nivelul acestei regiuni: modelul de comportament identitar este problematic din cauza necorelării valorilor cu contextul societal, a cărui dimensiune multiculturală a sporit în perioada colonizării prin sovietizare.

Apartenențele sunt date structurale fixe, sau au calitatea unor constructe aflate în permanentă reformare, reformulare, fiind condiționate politic.

Este nevoie de conceptualizare, o identificare și o ierarhizare a criteriilor după care sunt revendicate apartenențele (tipurile de apartenențe), și abia ulterior poate fi interpretat modul în care ele sunt convertite în identitate. Iar acest lucru nu poate fi realizat în afara asumării calității de construct al conceptului identitar, și bineînțeles în afara asumării necesității includerii într-o paradigmă.

Reprezentările identitare sunt constituite ca o succesiune de imagini contextualizabile istoric - mediate de literatură -, iar constatarea crizei și a insuficienței reprezentărilor devine o constantă la nivelul discursurilor identitare pe care le conține literatura din această regiune.

Tipul de discurs, modul de concepere a discursului identitar, argumentele identitare, criteriile apartenențelor funcționale în această regiune sunt simptomatice pentru criză.

Odată cu asimilarea tradiției (ca element în afara căruia nu poate fi definită identitatea), apartenența la un grup este valorizată ca formulă identitară invariabilă. Totuși, dincolo de stereotipii, în reprezentările identitare, valorile sunt mediate - se manifestă și influențele culturii dominatoare, care imprimă unele nuanțe.

8. Tipuri de identitate la nivelul discursurilor

Controversele generate de tipul de identități, apartenențele și reperele revendicate în Basarabia declanșează generarea unor discursuri centrate pe identitatea localistă,

etnicistă, etno-culturală, nationala, europeana, - care constituie polii polemicilor. Conotațiile pe care le comportă identitatea în Basarabia - valorizată excesiv- în contextul reprezentărilor problematice, comportă mutații contextuale, în măsura în care parametrii variază.

Experiența colonizării explică abuzurile, motivează excesele discursului identitar, preocuparea pentru reprezentare, mistificările și mitizarea trecutului.

Tipurile de identitate revendicate de scriitorii acestui spațiu în perioada sovietică sunt distincte: dacă Beșleagă revendică identitatea etnică, etno-națională, culturală, Ion Druță valorizează identitatea confesională, care însă a fost interpretată ca fiind politică în măsura în care constituia un gest subversiv, invocarea religiei fiind discreditată și interzisă în perioada sovietică.

Ortodoxia, valorizată în literatura lui Ion Druță, în mod paradoxal, dar explicabil contextual, a fost suprapusă dimensiunii etnicității autentice românești (respectiv celei regionale, moldovenești) în acest spațiu, deși în mod tradițional, ortodoxismului dur îi este asociată dimensiunea slavă.

Oscilarea între identitatea sovietică și cea națională, revendicarea identității românești - asumarea identității de graniță, zonă de frontieră, sunt influențate, deformat de întâlnirea a două paradigme suprapuse, aflate într-un raport conflictual.

Beșleagă contribuie la construirea unei paradigme ca alternativă la cea totalitaristă de tip sovietic, în contextul existenței unui orizont de așteptare orientat în acest sens - modelat de o memorie colectivă traumatizată.

În contextul perioadei sovietice, se produce legitimarea reprezentării identitare prin intermediul ficțiunii, care compensează inadecvarea variantei oficiale, artificiale.

În Basarabia în perioada sovietică identitatea regională este conotată și valorizată distinct (conservarea particularităților este invocată în discursurile formulate în contextul post-sovietic ca mod de manifestare a rezistenței): se produce transferarea atributelor naționale la nivelul regionalului. Noua identitate fabricată pentru Basarabia și Transnistria - ca entitate, stat independent - era, în fond, una românească, respectiv transferul, implantul ideologicului asupra unei zone rupte, decupate dintr-un alt teritoriu nu putea să elimine substratul, arhetipurile, imaginarul și memoria identitare.

Glisarea literaturii spre politică sau politizarea literaturii, impunerea unei formule identitare hibride și false – identitatea transfigurată prin apartenența sovietică – a

provocat declanșarea procesului de „aculturație”(și rusificare), însoțit de ștergerea memoriei colective, prin acționarea la nivelul imaginarului politic, mai greu de realizat din cauza arhetipurilor puternice.

Continuitatea la nivelul structurilor literare a fost asigurată însă, în contextul sovietizării (colonizării prin sovietizare a spațiului basarabean, care s-a produs prin radicalizarea demersului de ideologizare a culturii) datorită fondului, substraturilor arhetipale comune. Respectiv, în perioada post-sovietică, după o perioadă de înstrăinare de Centrul identitar, datorită arhetipurilor, se produce re-înnodarea cu tradiția – reluarea motivelor, simbolurilor dominante.

Analiza din perspectiva comportamentului identitar a acestei regiuni decupate, supuse ideologizării, implică testarea puterii arhetipurilor, alimentarea de la imaginarul identitar. Acestea sunt funcționale, nu pot fi dislocate, și sunt reflectate la nivelul literaturii. În romanele lui Vladimir Beșleagă (publicate în perioada sovietică) arhetipul străinului se pliază perfect pe modul de concepere și actualizare a acestuia în literatura română a Centrului.

Beșleagă se revendică de la valorile culturii românești, paradigma în care identitatea culturală este definită ca etno-culturală, denunțând și respingând efectele pe care le-a avut transplantul operat de ideologia sovietică în acest spațiu cultural.

Identitatea culturală în Basarabia (dincolo de tentativele unor intelectuali de legitimare a identității regionale prin exagerarea particularităților asociate acestui spațiu cultural, prin accentuarea influențelor culturii alterității) nu are la bază o diferență constitutivă în raport cu Centrul identitar românesc. Conectarea, raportarea la Centrul identitar asigură situarea, cadrul identitar de bază, în afara căruia ipostazierile sunt mai greu de conceput și de acceptat, de aici și revendicarea insistentă a originilor și apartenenței etnice (identitatea etno-culturală, etno-națională) și refuzul asumării efectelor pe care le au într-un spațiu neunitar interrelaționările, contactele, transferurile culturale, societale.

Identitatea culturală asigură apartenența la un grup lingvistic, confesional, o origine și tradiție comună; identitatea regională este înțeleasă ca apartenență la un spațiu, teritoriu care asigură legitimitatea identității naționale.

După perioada sovietică se produce în Basarabia o reciclare a simbolurilor, motivelor identitare: simbolurile etno-naționale sunt reactivate, reluate într-un registru poetic, asociat modului de sensibilitate și formulelor literare semănătoriste. Nevoia de evocare și considerare a etnicității ca un criteriu pentru definirea

identității se realizează unidimensional, unilateral, contextual - în raport cu elementul slav (ca variantă (formă) a alterității). Astfel, în definirea unidimensională a identității, etnicul se suprapune apartenenței la cultura românească, de unde se preia definirea identității culturale. Problemele persistente și necesitatea definirii identității acestui spațiu, criza identitară are la bază tocmai această lipsă de raportare la realitățile etnice post-sovietice și încercarea de a suprapune unui spațiu multicultural o definiție a identității preluată, elaborată după modelul identitar a cărui formulare avea la bază realități specifice începutului de secol și a cărei funcționalitate și necesitate este explicabilă contextual.

Supralicitarea etnicității, respectiv a naționalismului într-un spațiu periferic, multicultural determină perpetuarea crizei, confuziile identitare, dar este funcțională și nu poate fi evitată în afara unei schimbări de paradigmă. Este vorba de o condiționare enunțată și explicată de Isaiah Berlin, după ce contextualizează apariția naționalismului modern, care „s-a născut într-adevăr pe pământ german, dar care s-a dezvoltat oriunde condițiile s-au asemănat suficient cu efectul modernizării asupra societății tradiționale germane”(Berlin, 2001, p. 575): „Nu ar fi, cred, o exagerare să spun că nici o mișcare politică de azi, în orice caz în afara lumii occidentale, n-ar avea șanse de succes, dacă nu ar fi însoțită de un sentiment național.”(Ibid., 2001, p. 578)

Rețeaua de valori modelată politic, esențializarea criteriilor (etniciste) a revendicărilor identitare, un montaj programatic al identităților și alterităților alimentează tensiuni și provoacă reificarea identității. Identitatea (stabilită la nivel superficial în funcție de limba vorbită) devine problematică în măsura în care este folosită pentru a stabili ierarhii circumstanțiale.

Totuși, crizele identitare nu sunt rezolvate după asumarea identității etno-naționale, în formularea identităților fiind necesară includerea interacțiunilor, întrucât unilateralitatea reprezentării este insuficientă într-un spațiu interstițial. Mai mult, excesele naționaliste din Basarabia post-sovietică sunt exprimate în formule percepute ca fiind depășite de către Centrul identitar.

În ceea ce privește identitatea regională, în Basarabia postbelică și respectiv post-sovietică, aceasta nu mai poate fi valorizată și interpretată la fel ca în perioada interbelică. Din cauza mutațiilor geopolitice care s-au produs, în perioada post-sovietică identitatea regională nu poate fi revendicată în afara implicațiilor politice pe care le presupune, în măsura în care alături de pericolul federalizării pe care îl implică recunoașterea diversității, a mărcilor alterității ca elemente ce legitimează

evocarea particularităților regionale, persistă pericolul impunerii unei identități false, sau al perpetuării unei crize identitare latente.

Identitatea regională poate fi valorizată la nivelul literaturii - care se constituie ca interfață a problematicei politice, identitare și care reflectă particularități (asumate ca atare încă în perioada interbelică) determinate de moșteniri distincte și tipuri distincte de alterități, respectiv interferențe distincte la nivelul spațiului cultural românesc. Această perspectivă este adoptată în cercetarea literaturii române de Cornel Ungureanu (2002), care dezvoltă proiectul elaborării unei „geografii literare” a literaturii române, valorizând particularitățile regionale ale spațiului cultural românesc. Astfel, identitatea regională este admisă nu ca o formulă identitară post-națională, ci ca una complementară acesteia.

Reconsiderarea funcționalității identității regionale în Basarabia (deși aici identitatea regională, abordarea și problematizarea acesteia este mai complexă, comportă un semantism particular, întrucât în acest spațiu orice perspectivă regionalistă, - care presupune o formulă de segmentare a teritoriului - este conotată politic) este posibilă în contextul resemantizării conceptelor identitare, și respectiv, într-un cadru mai larg, (dublat de perspective comparative) al întregului spațiu cultural românesc și al spațiului european.

Ideea, mobilul tuturor construcțiilor europene are la bază, exprimată mai mult sau mai puțin direct, asumarea valorilor sociale comune colectivităților, respectiv a diversității. În consecință este imposibilă integrarea regiunilor culturale românești ale căror evoluții au presupus interferențe cu alte culturi - care au experimentat contactele cu alterități distincte - fără exercițiul de integrare a propriilor comunități minoritare, a propriilor diversități, asumarea acestora. Mai mult, în cadrul european, prin relativitatea reperelor, datorită centrelor multiplicate, raportării variabile, devine relativ și statutul de margine.

Există valori și reprezentări valabile regional: un mod de receptare, comportament identitar individual și colectiv conform acestui tip de poziționare, un mod particular de adaptare la circumstanțele socio-politice, de interacționare, relaționare, care depinde de ierarhiile axiologice, de dinamica valorilor condiționată contextual.

Diferențele de identitate la nivel regional nu sunt determinate doar de experiențele diferite, ci și de un mod particular de poziționare, de locuire. Reprezentările identitare mediate de produsele culturale, modelează, influențează comportamentele identitare, sunt asumate și alimentează mentalitățile, imaginarul identitar.

În contextul pluralității reprezentărilor identitare în Basarabia, identitatea colectivă presupune actualizarea unor roluri sociale, exprimate ca identități individuale. Identitatea colectivă, în funcție de apartenența etnică, confesională, națională asigură o coeziune la nivel societal (autodefinirea ca grup, ca entitate colectivă). Solidaritatea pe care o asigură apartenența la o structură, în baza unor valori și interese comune creează coeziuni care asigură legitimarea.

Identitatea legitimează statutul de membru a unui grup, calitate care asigură autenticitatea reprezentării și a comportamentului identitar.

Discursul identitar tradiționalist din Basarabia (reducționist) este unul sentimental, liricizat (marcat de „metafore obsedante”) etnocentrist. La nivelul acestuia este reluat un scenariu identitar fix. Există clișee pe care le implică orice tentativă de redefinire a identității fără raportarea la repere noi. Valorizarea excesivă a motivelor folclorice poate fi explicată prin tentativele de compensare a lipsei reperelor în contextul perioadei sovietice, când era refuzată legătura cu Centrul identitar.

Rețeaua referințelor rămâne difuză (inclusiv în discursul identitar post-sovietic) astfel încât putem vorbi de un eclectism al conținuturilor în ceea ce privește definirile identitare.

Textele canonice care funcționează ca atare în discursul identitar din Basarabia sunt cele configurate conform modelului identitar promovat de ideologia romantică. În acest context amintim receptarea particulară a discursului romantic - invocarea imaginii și discursurilor lui Mihai Eminescu funcționează legitimator.

Prin dimensiunea mistică pe care o dezvoltă autorii, se produce ritualizarea discursurilor identitare. Mai mult, în Basarabia se produce și ritualizarea discursului politic, prin literaturizarea acestuia. Amintim, în acest context, faptul că imediat după destrămarea Uniunii Sovietice, în Basarabia intelectualii (poeți, prozatori) au intrat în politică. Altfel spus (folosind termenii lui Pierre Bourdieu (1998)), datorită capitalului simbolic, câmpul literar s-a substituit câmpului puterii.

Legitimarea discursului identitar depinde de receptare, iar în Basarabia în contextul geopolitic configurat după prăbușirea imperiului sovietic, discursul identitar al intelectualilor are valențe mobilizatoare deosebite.

9. Vulnerabilitățile reprezentărilor identitare

Nu căutarea programatică a particularismelor este cea care trădează inadecvarea formulelor identitare lansate, ci inadvertențele reprezentărilor identitare, care, deși funcționează contextual, nu răspund necesităților unui spațiu neomogen, și nu asigură, satisfac nevoia de reprezentare.

În Basarabia, identitatea este percepută ca și construct fictiv, întrucât depinde mereu de narațiunea legitimatoare, care însă variază în funcție de context: este reformulată, reconstruită, prin raportare la alteritate. Memoria colectivă funcționează fragmentat, sunt operate decupaje ale unor reprezentări identitare din trecut (valabile circumstanțial, dar care nu sunt fixe într-un spațiu de graniță), iar de aici derivă dificultatea recunoașterii în reprezentările oferite.

Crizele identitare latente, reflectate în discursuri denotă acumularea unor tensiuni într-un context multietnic, a cărui realitate nu este expusă în mod tranșant.

Expunerea la contactele cu alte culturi este imposibil de evitat într-un spațiu neunitar, într-o regiune de graniță în care coabitează etnii, astfel încât imunitatea identitară nu poate fi asigurată, iar discursul identitar nu poate fi autentic dacă nu admite inflexiunile pe care le presupune în mod invariabil asumarea diversității.

În Basarabia, în pofida politicilor culturale agresive ale Imperiului Țarist și respectiv Sovietic, nu au fost asimilate valorile asociate paradigmei slave (care au fost boicotate în mod constant, ca orice proiect care era asociat alterităților), de aici superficialitatea relațiilor interculturale, imposibilitatea de concretizare a unor interferențe culturale autentice, profunde.

Ideologizarea realităților multiculturale este mai pronunțată la nivelul discursurilor culturale identitare din Basarabia, în măsura în care sunt asociate relațiilor dintre culturi impuse prin intervenția politicilor culturale implementate de ideologia sovietică (ce promova un mimetism care ducea la estomparea identității culturale și naționale).

Aici se impun unele disocieri, deoarece dincolo de mimetismul defectuos promovat prin sovietizarea literaturii, prin intermediul unui proces de rusificare, care a determinat un model comportamental refractar la orice tip de alteritate, totuși, la nivelul relațiilor între culturi, interconexiunile se produc și coexistă paralel cu discursul identitar, inevitabil ideologizat.

În Basarabia nu există un dialog autentic între culturi: cultura rusă provoacă o atitudine de fascinație și respingere în măsura în care este conotată politic.

La nivelul discursului identitar alteritatea este catalogată aprioric ca fiind potențial uzurpator de identitate, respectiv recunoașterea multiculturalismului este respinsă.

Excluderea alterității este unul dintre clișeele (subiectele recurente) la care apelează autorii de text explicit politic și constituie axa discursului identitar din acest spațiu.

Tocmai faptul ca în Basarabia identitatea este explicată doar prin raportare la alteritate, provoacă probleme. Or există și posibilitatea definirii identității și printr-o formula mult mai generoasă din multe perspective. Orice problematizare a alterității în formule care accentuează diferențele, implică o distanțare și implicit schimbarea criteriilor și a instrumentelor de apreciere a celor două entități, a celor doi termeni (identitatea și alteritatea), respectiv o discriminare prin ideologizarea proiecțiilor identitare. În consecință problematizarea prin instituirea unei instanțe a reprezentării, devine ea însăși contestabilă prin caducitatea argumentării.

Reprezentările identitare din Basarabia care admit ambivalențele la nivelul manifestărilor devin problematice în măsura în care includ reprezentarea alterității, respectiv relaționările sunt exprimate ca raporturi de putere, astfel încât este sporită dimensiunea conflictuală.

Într-un spațiu care a cunoscut polarizări succesive, cu atât mai mult în societățile care au fost deficitare la nivelul satisfacerii nevoii de reprezentare, libertatea de revendicare a identității fiind limitată, nevoia de reprezentare prin disociere este acutizată. În lipsa unei culturi politice care exclude congruența la nivelul paradigmatelor, disocierile sunt exprimate aici - mai ales în perioada post-sovietică - conflictual. Abordările tradiționaliste ale raportului identitate-alteritate trebuie deconstruite tocmai pentru a demonstra capacitatea termenului de identitate de a se umple de conținut și dincolo de disocierile de alteritate care în discursurile tradiționale din acest spațiu se convertesc în conținut identitar, problematic tocmai prin calitatea supralicitată a identității de a fi ceea ce nu este alteritatea.

Multiculturalitatea orchestrată de politic, consecințele suprapunerii decupajelor teritoriale și impunerea falselor identități, surogatelor identitare provoacă deruta, deriva identitară. Respectiv, definirea identității în acest spațiu se realizează printr-un efort de re-construcție care implică intenția asumată a autorilor, actualizarea substratului cultural autohton și neglijarea programatică a influențelor altor culturi.

Memoria identitară infidelă, problematică, precum și diferențele dintre reprezentările alterității determină o autoreprezentare, respectiv o receptare neadecvată, deformată a identității și a alterităților (neconcordanța reprezentărilor, imaginilor la nivelul discursului cu realitățile multiculturale, sociale), supralicitarea unor elemente mistice.

Inclusiv în contextul geopolitic postsovietic, din cauza persistenței riscului federalizării, miza discursurilor identitare (care au accente radicale) în Basarabia devine legitimarea identității naționale, astfel încât asumarea diversității acestui spațiu este fie evitată, fie tratată politizat. Pe lângă imaginarul identitar problematic, există numeroase motivații contextuale: politizarea alterității, compromiterea prin sovietizare a valorilor orientate pentru o coexistență care să asigure raporturi culturale interetnice, valorizarea diferențelor.

În Basarabia, în pofida politicilor culturale agresive ale Imperiului Țarist și respectiv Sovietic, nu au fost asimilate valorile asociate paradigmei slave (care au fost boicotate în mod constant, ca orice proiect care era asociat alterităților), de aici superficialitatea relațiilor interculturale, imposibilitatea de concretizare a unor interferențe culturale autentice, profunde.

Pentru a se institui ca termen valid în dialogul cu alte culturi, este nevoie de articularea coerentă și funcțională a identității. Asumarea discontinuităților ar permite reluarea discursului identitar din perioada interbelică, în care multiculturalismul era asumat. O relaxare a discursului identitar ar fi posibilă prin asumarea tradiției multiculturale, pornind de la valorizarea discursului identitar interbelic (când existau conexiunile cu Centrul Identitar) și experiențelor asociate acestei perioade, ceea ce ar elimina interpretarea politizată a multiculturalismului ca efect al sovietizării. Asumarea diversității sociale și culturale ca model comportamental validat și creditat în perioada interbelică - rămâne opțiunea pentru o reprezentare funcțională, autentică, pentru evitarea atitudinii refractare față de orice tip de alteritate.

Imperativul reînnoirii reprezentărilor identitare a condiționat morfologia textelor literare din Basarabia, apetența pentru anumite forme literare, pentru conținuturi. Autorii basarabeni răspund acestor imperative sociale și politice, astfel încât în mod programatic esteticul este circumscris nevoii de reprezentare.

În Basarabia deficitul de reprezentare (obsesia imaginii, autopercepția, autoreceptarea deformată) sunt însoțite de idiosincraziile identitare, potențate de

proximitatea alterităților. Astfel, adoptarea poziției defensive față de alteritate determină evitarea și refuzul contactelor, inclusiv a conexiunilor culturale și potențarea diferențelor între grupurile culturale, lingvistice, etc.

În regiunile de graniță produsele culturale identitare sunt hibridate, fiind fertilizate, modelate de paradigme culturale distincte, iar de aici provin problemele de reprezentare, care persistă din cauza insuficienței formulelor identitare monoculturale ale Centrelor (ale căror modele sunt preluate de provincii).

În contextul receptării literaturii din perioada totalitară, a recuperărilor, revizuirilor, și a re-considerării canoanelor (a căror funcționalitate este contestată), problematizările post-totalitare nu se pot realiza fără abordarea raportului literatură-politic, a cărui configurare are efecte ce pot fi surprinse la nivelul reprezentărilor. Paul Cernat abordează fenomenul „rezistenței prin cultură” din perioada totalitară, problematizând raportul dintre estetic și ideologic și modul în care este receptat acesta, respectiv construcția reprezentărilor și validarea lor : „Metafora discriminativă a separării apelor, postulată de modernitate, ilustrează caracterul insular al esteticului în raport cu ideologicul totalitar și opresiv. Arca lui Noe e o metaforă ce trimite la ideea biblică de potop, criticul canonizator reeditând mitul salvatorului adevăratelor valori din calea catastrofei generalizate. Caracterul insular al literaturii trimite către o „*utopie alternativă*” a salvării printr-o cultură înțeleasă ca «identitatea noastră cea mai bună» și ca revanșă anistorică în fața pierderii bătăliei pentru democratizarea politică și socială. Fenomenul este specific mai ales anilor '80, când începe să se vorbească de o strategie pasivă a «rezistenței prin cultură»”(Cernat, 2002). „Rezistența prin cultură” este valorizată mai puternic în Basarabia în măsura în care este interpretată ca șansă de conservare a reprezentărilor identitare tradiționaliste (prin formule folclorice), alternativă la formulele identitare puternic ideologizate. Necesitatea de reprezentare acutizată atrage și politizarea discursurilor dezvoltate pentru argumentarea și fundamentarea sau respingerea reprezentărilor.

Viziunea identitară marcată de discontinuități determină formularea reprezentărilor distorsionate. Conștiința fragmentării - autopercepția, autoreprezentarea ca parte, ca entitate incompletă -, fluctuația Centrelor și nevoia de raportare la un întreg, la un Centru stabil alimentează problemele identitare. Decupajele teritoriale aleatorii care se produc o dată cu colonizarea prin sovietizare și confecționarea unor reprezentări noi (asumabile demersului de schimbare a identității în totalitarism și care persistă și în prezent în măsura în care este conservată identitatea de stat, formulată o dată

cu anexarea la Uniunea Sovietică) declanșează mecanismul reiterării interogațiilor identitare și generează viziunea traumatizantă asupra reprezentării identitare.

În contextul în care memoria este mai puțin fidelă, nefuncțională, manipulată, în Basarabia există riscul deformării trecutului, creării unei imagini distorsionate, întrucât fantasmelor puternice afectează configurația reprezentărilor influențate de imaginarului colectiv. Se produce supradimensionarea imaginilor identitare, respectiv reprezentarea nu poate fi decât bazată pe ficțiune, care a funcționat legitimator și pentru ideologii.

Experiența colonizării explică abuzurile și motivează excesele discursului construit pentru schimbarea sau ajustarea reprezentărilor. Astfel, devine cu atât mai legitimă solicitarea unor reprezentări în măsură să asigure recunoașterea ca entitate culturală, etnică a acestui spațiu, care să confere legitimitate. Mistificarea trecutului în formulele reprezentărilor constituie un exces care poate fi interpretat ca efect al acțiunilor colonizatoare imperialiste ale căror consecințe nu pot fi neglijate și întrețin preocuparea pentru reprezentare.

Implementarea surogatelor identitare, provoacă politizarea reprezentărilor false. Obsesia identitară poate fi tradusă prin asumarea la nivelul elitelor a crizei reprezentării, (fără asumarea ideologiilor de către intelectualii basarabeni). Identitatea devine un concept valabil și problematizat intens în măsura în care este alimentat de criza reprezentărilor.

În Basarabia funcționalitatea reprezentărilor construite este pusă în permanență sub semnul întrebării, este contestată și reevaluată. Această criza a reprezentărilor provine din imposibilitatea recunoașterii în oglinda oferită de discursul identitar.

Problematica reprezentării implică definirea identității, care este un construct dinamic, dependent de apartenențele care nu pot fi deconstruite prin efort programatic. Întrucât atât identitățile individuale, cât și cele colective, de cele mai multe ori multiple, presupun apartenențe care la nivelul conceptualizărilor sunt aparent contradictorii, nararea identității, în discursurile identitare care mediază reprezentările, receptarea de către ceilalți, dar și autoreceptarea, implică vulnerabilități.

În Basarabia, discursurile identitare alimentează tensiuni, în măsura în care, fiind construite în cadrul unei paradigme problematice prin ierarhiile fixe pe care le conține, nu răspunde necesităților de reprezentare ale unui spațiu multicultural. Este

vorba de antagonismul apartenențelor, care solicită formule de reprezentare mai puțin restrictive, mai puțin orientate spre excludere.

Semnalăm în acest context supralicitarea conceptului de autenticitate în orice demers de concepere, de problematizare, de conturare a reprezentărilor identitare în Basarabia, unde este perpetuată în continuare perspectiva monoculturală exclusivistă. Deși pluralismul social și cultural se constituie ca și condiție a spațiului din Basarabia, acesta nu este însă recunoscut. Respectiv, este mai greu de operat o punere în corelație a reprezentărilor. Interpretările unilaterale, la fel ca și tentativele de instituționalizare, oficializare a reprezentărilor, nu au asigurat și funcționalitatea acestora.

În măsura în care cultura din Basarabia nu poate fi recunoscută ca identitate distinctă, care să conțină particularități suficient de relevante pentru susținerea unei reprezentări funcționale, se accentuează nevoia de integrare, refacere, restabilire a unui raport normal cu Centrul. Totuși, din cauza defazajului, a diferențelor care nu au fost valorizate, survin dificultățile în ceea ce privește re-identificarea cu Centrul identitar, care nu se poate realiza decât cu o imagine a Centrului decupată dintr-o perioadă anterioară.

Sincronizarea prin adecvarea discursului intelectualilor basarabeni pentru instituirea unui dialog real cu Centrul și respectiv reintegrarea culturală pentru rezolvarea dilemelor reprezentării se produce doar la nivelul unor grupuri elitiste din care fac parte autori care aparțin unui curent literar, estetic ce s-a conturat în acest spațiu în perioada post-sovietică, optzeciștii și post-moderniștii, al căror discurs este mai greu de receptat în acest spațiu, fiind respins de intelectualii tradiționaliști, iar tipul de literatură pe care îl fac, nu poate fi (sau este mai greu) asimilat aici.

Aparținând unui spațiu care a fost în permanență victimă a iredentismului imperialist, Beșleagă răspunde solicitărilor contextului în care se acutizează nevoia de a redefini identitățile pentru a legitima o reprezentare autentică, care să implice conștientizarea apartenenței, eliminarea dilemelor identitare - persistente în mentalul colectiv -, și ulterior pentru oferirea unei reprezentări care să funcționeze pentru ceilalți (pentru furnizarea, exportarea imaginii, reprezentării spre exterior). Beșleagă conștientizează faptul că reprezentarea identității este confuză – iar acest lucru constituie și un imperativ al necesității angajării sale ca intelectual - astfel încât în demersul de redefinire a identității pentru recunoașterea de către ceilalți, în construcția reprezentării sunt accentuate puternic trăsăturile distinctive.

Beșleagă conștientizează calitatea literaturii de a reflecta tipuri de identități, precum impactul pe care îl are la nivelul legitimării reprezentărilor identitare: „O literatură se propagă în lume adeseori sincron cu imaginea țării de origine.”(Beșleagă, 2006)

În reconsiderarea reprezentărilor funcționale, Beșleagă asumă și problematizează poziția marginală de „răspântie”, analizând efectele proximităților geografice și culturale.

Din perspectiva reprezentării pe care o suprapun ceilalți asupra identității culturale a Basarabiei - pe care intelectualii de aici o consideră falsă - și care constituie o sursă a alimentării conflictelor și a dezvoltării complexelor de inferioritate, putem identifica similarități cu reprezentarea mai puțin funcțională a Centrului spațiului cultural românesc, - considerată mai puțin autentică -, care alimentează complexe de inferioritate pe care marea cultură română le dezvoltă în raport cu cultura Vestului.